

Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin Spor Faaliyetleri

Necdet Aysal*

Giriş

Bir amaca hizmet etmek amacıyla örgütlenme isteği zamanla tüzel kişilik kavramını ortaya çıkarmıştır. Genel olarak kazanç ve paylaşım amacı gütmeyen, ortak ve belirli bir amacı gerçekleştirmek adına kişilerin sürekli bir biçimde birikim ve çalışmalarını birleştirmek üzere oluşturdukları bu tüzel kişilik dernek/cemiyet olarak adlandırılmıştır. Bir örgütlenme biçimini de ifade eden bu kavram, Osmanlı Devleti'ne Tanzimat döneminde devleti içine düştüğü kötü durumdan kurtarmak amacıyla başlatılan modernleşme çalışmalarıyla girmiştir¹. Bu çabaların sonucunda cemiyet/dernek kurma hak ve özgürlüğü 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte gerçekleşmiştir. Meşrutiyetin ilk günlerinde ülkenin dört bir yanında kurulan dernek, kulüp ve cemiyetler ancak 16 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle yasal statüye kavuşmuşlardır²:

“Kanun-u mahsusuna tebaiyet şartı ile Osmanlılar hakkı içtima maliktir. Devlet-i Osmaniye'nin tamamıyet-i mülkiyesini ihlal ve şekli meşrutiyet ve hükûmeti tagyir ve Kanunu Esasi ahkâmı hilafına hareket ve anasırı Osmaniye'yi siyaseten tefrik etmek maksatlarından birine hadim veya ahlâk

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE, aysal@ankara.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-9574-6208>
DOI: 10.37879/978-975-17-6294-8.2025.771

1 Ebru Kayabaş, *Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Döneminde Cemiyetler Hukukunun Gelişimi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, s. 21-28.

2 Dernek kurma hak ve özgürlüğünün anayasal güvence altına alınması, 21 Ağustos 1909 tarihinde hazırlanan bir yasa ile gerçekleşmiştir. Yürürlükte olan “*Kanun-u Esasi*”ye 120'nci maddenin ilave edilmesiyle toplantı, gizli ve ayrılıkçı olmamak kaydıyla cemiyet kurma hakkı Osmanlı vatandaşlarına verilmiştir. Bk. Kayabaş, *agt.*, s.192-196. Zafer Toprak, “1909 Cemiyetler Kanunu”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C 1, İstanbul 1985, s. 205-207.

ve adab-ı umumiyye mugayir cemiyetler teşkili memnu olduğu gibi alelittlak hafi cemiyetler teşkili de memnudur.”

Adı geçen kanunun yürürlüğe girmesiyle çok sayıda yeni dernek kurulmuş, birçok komite ve dernek kurumsallaşmış, siyasal amaçlarını görünürde değişik amaçlı dernekler arkasında gizlemişlerdir. Meşrutiyet yıllarında kurulan bu cemiyetler amaçlarına göre siyasal, fikir-eğitim ve kültür, iktisâdi-mesleki, hayır-yardım, kadın, gençlik, dinsel ve etnik ayrımcı dernekler şeklinde sınıflandırılmışlardır³. Yardım dernekleri arasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı Fukaraperver Cemiyeti, Şehit Ailelerine Yardım Derneği, Adana Tesis-i Uhuvvet Cemiyeti, Kadıköy Osmanlı Kulübü, Himaye-i Etfal Cemiyeti, İstanbul Cemiyet-i Hayriyesi ve Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti vs. yer almaktadır

Meşrutiyet dönemi öncesi Bahriye Nezareti başta olmak üzere gemi komutanlıkları, Osmanlı donanmasının modernize edilmesi için çalışmalara başlamışlardır⁴. Ancak dönemin ekonomik, sosyal, kültürel koşulları ve donanmanın modernize edilmesi aşamasında yeterli düzeyde uzman personelin bulunmaması pek çok sıkıntıyı beraberinde getirmiştir⁵. Ayrıca 1897-1898 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Yunan Savaşı, Osmanlı donanmasının perişan durumunu gözler önüne sermiştir. Özellikle Yunanlara gözdağı vermek üzere gemilerin 18 Mart 1897’de Çanakkale’ye intikalleri sırasında yaşanan aksaklıklar, bazı gemilerin Haliç’te arızalanması, kazanlarının patlaması ve rotalarından çıkarak karaya oturması moralleri oldukça bozmuştur⁶.

II. Meşrutiyetin ilanı sonrası İstanbul’da çıkan 31 Mart Olayı’nda, Padişah II. Abdülhamit Osmanlı Mebûsan Meclisi tarafından suçlu bulunmuş ve tahttan indirilmiştir. Yerine geçen V. Mehmet Reşat ve İttihat ve Terakki Fırkası’nın desteğiyle kurulan Hilmi Paşa Hükümeti, “Donanma Hayattır”

3 Toprak, agm., s. 207-208.

4 Bu dönemde tersanelerde üç adet pervaneli korvetin inşası tamamlanmış, İngiltere, Fransa ve Almanya tezgâhlarına 24 adet torpido bot ve 18 gambot gemi siparişi verilmiş ve Abdülhamit ve Abdülmecit isimleriyle iki denizaltının alımı yapılarak 1886’da suya indirilmiştir. Bk., *Osmanlı Askeri Tarihi, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)*, Ed. Yıldız Gültekin, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s.149.

5 Odile Moreau, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Askeri Misyonları”, *Osmanlı, C 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.355*.

6 Nurşen Gök, *Donanma Cemiyeti’nin Anadolu’da Örgütlenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 9-11; Osmanlı-Yunan Savaşı için bk., Necdet Aysal, “Osmanlı ve Yunan Demiryollarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yıl 10, S. 20, Güz 2014, s. 327-352.

sloganıyla yeniden çalışmalara başlamıştır⁷. Bu dönemde Osmanlı donanmasını devletin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye getirebilmek için Bahriye Nezareti yeniden yapılandırılmış ve birçok reform programları hazırlanmıştır.

Osmanlı Donanma Cemiyeti

Osmanlı donanmasındaki eksiklikler ve ıslah çalışmaları, kamuoyunu sürekli olarak meşgul etmiş ve konu çok çeşitli yönleriyle tartışmaya açılmıştır. Bu tartışmalar sonucunda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar da göz önüne alınarak donanmanın ıslahı için gerekli mali kaynağın ancak milli bir seferberlikle sağlanabileceği fikri ön plana çıkmıştır. Özellikle Alman Askeri Ataşesi Binbaşı Von Stremple, Almanya'da "Flottenverein" isimli Donanma Derneği gibi benzeri bir cemiyetin, başlatılacak ulusal bir bağış seferberliği ile kurulabileceğini ileri sürmüştür⁸. Bu bağlamda kamuoyunun duyarlılığı ve halkın yoğun ilgisi, donanma cemiyetinin kuruluş sürecini hızlandırmıştır.

Anadolu'nun pek çok il ve ilçesinde yardım kampanyaları düzenlenmiş ve kampanyalara başlangıçta devletin resmi yayın organı statüsünde bulunan Tanin gazetesi aracılık etmiştir. Gazete, yardım seferberliğinin geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında etkin rol oynamıştır. Ülke genelinde bu çalışmaların devam ettiği günlerde 10 Temmuz 1909 tarihinde İstanbul'da Dr. Hafız İbrahim, Dr. Petraki Papadapulo, İsmail Hakkı ve Baş Mühendis Haşim Beyler, donanmanın durumunu ve başlatılan yardım kampanyalarını görüşmek üzere bir araya gelmişlerdir. Bu görüşme sonunda, düzenlenen yardım faaliyetlerinin bir teşkilat çatısı altında toplanması ve tüm yurttaki ulusal bir kampanyaya dönüştürülmesiyle başarıya ulaşabileceği kararında uzlaşmışlardır⁹.

Donanma-i Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti'nin kuruluşu, 19 Temmuz 1909'da Etibba-yı Mülkiye Kulübü'nde yapılan ikinci toplantı ile gerçekleşmiştir. Bahriye Mir-livası Rasim Paşa'nın geçici başkanlığında yapılan bu toplantıya İstanbul'un gönüllü Müslüman ve Gayrimüslim tüccarları, ordu mensupları, belediyeler, resmi cemiyetler, kulüpler, ruhani

7 Yıldız, *age.*, s. 152.

8 Gök, *agt.*, s. 13-14.

9 Adı geçen toplantı 27 Haziran 1325/10 Temmuz 1909'da tarihinde gerçekleşmiştir. Bk., *Donanma Mecmuası*, C 1/S 1, Mart 1910, s. 4-13; Hasan Dinçer, "Kültürel Faaliyetleri Çerçevesinde Osmanlı Donanma Cemiyeti", *Atatürk Yolu Dergisi*, S 65, Kasım 2019, s. 83-117.

başkanlar ve basın mensupları katılmıştır. Adı geçen toplantıda cemiyetin adı belirlenmiş¹⁰ ve 15 kişiden oluşan bir İdare Heyeti oluşturulmuştur. Cemiyet, 20 Temmuz 1909'da yaptığı üçüncü toplantıda yardımların nasıl ve ne şekilde kabul edileceği konularını ele almış ve yönetim kurulu üyelerini belirlemiştir¹¹. 2 Ağustos 1909'da Yönetim Kurulu'nun hazırladığı 25 maddelik kuruluş nizamnamesi ve yardımların toplanma usulünü belirleyen 11 maddelik Usûl-i Cibâyet Talimatnamesi Genel Kurul'da kabul edilmiştir¹². Örgütlenme çalışmalarına hız veren Cemiyet, Anadolu'da yaklaşık 122 şubenin açılışını gerçekleştirmiş ve bu sayı sonraki yıllarda bir hayli artmıştır¹³. Gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya başlayan Cemiyet, bir süre sonra hükümetin de desteğini alarak Padişahın himayesi altına girmiştir¹⁴.

Osmanlı Donanma Cemiyeti teşkilatlarının başta üye aidatları olmak üzere olağanüstü günlerde düzenlediği yardım kampanyalarıyla halktan milyonlarca kuruş aynı ve nakdi yardım topladığı belgelerde açıkça görülmektedir. Nakdi gelirler arasında yarışlar, konserler, tiyatro, sinema, kitap ve risale basımı, sergiler, zekâtlar¹⁵, park ve müzelere giriş ücretleri, memur maaşlarından cemiyet adına kesilen paralar ve spor müsabakalarından elde edilen gelirler yer almaktadır¹⁶. Donanma-i Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti'ne ait arşiv belgeleri incelendiğinde, yapılan etkinliklerin ağırlıklı olarak askeri, kültür, zirai, iktisadi ve spor alanlarında yapıldığı görülmektedir¹⁷.

10 Donanma-i Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti, kuruluşundan itibaren İâne-yi Milliye Komisyonu ve Donanma-yı Osmanî İâne-yi Milliye Cemiyeti gibi adlarla anılmıştır. Cemiyetin adı 17 Şubat 1914'de "*Osmanlı Donanma Cemiyeti*" olarak değiştirilmiştir. Bk., *Tanin*, 20 Temmuz 1909, s. 1; Gök, *agt.*, s. 15.

11 Özçelik, *agt.*, s. 10-11.

12 TİTE Arşivi, K. 231, G. 4, B. 4-001; K. 231, G. 4, B. 4-1001; *Donanma Mecmuası*, C 1/S. 6, Ağustos 1910, s. 492.

13 *Donanma Mecmuası*, C 1/S 6, Ağustos 1910, s. 511.

14 Cemiyetin başkanlığına 15 Kasım 1909'da Ayan Reisi Mehmet Said Paşa getirilmiştir. Bk., *Tanin*, 18 Teşrin-i Sani (Kasım) 1909, s. 1-3; Sedef Bulut, "Donanma-yı Muavenet-i Milliye Cemiyeti: İzmit Müstakil Livası Şubesinin Çalışmaları", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II, Kocaeli 3-5 Nisan 2015, Bildiriler*, ed. Haluk Selvi, Bilal Çelik, Ali Yeşildal, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2016, s. 959-961.

15 TİTE Arşivi, K 236, G 18, B 4 (19.11.1326).

16 TİTE Arşivi, K. 237, G. 29, B. 54 (24.12.1326).

17 Osmanlı Donanma Cemiyeti'ne ait resmi belgelerin büyük çoğunluğu Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Adı geçen arşivde Cemiyete ait ve tasnifi tamamlanmış yaklaşık 150.000 belge bulunmaktadır.

Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin Spor Faaliyetleri

Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin önemli gelir kaynaklarından birisi olan spor, Osmanlı Devleti'nde ilk kez askeri okullar nezdinde icra edilmiş ve jimnastik, yüzme, eskrim olarak bilinen mücadele sporları ders programlarında yerini almıştır. 1848'de Mekteb-i Harbiye'nin ders programlarına yüzme (İlm-i Sabâhat) dersi konmuş ve öğrencilere uygulamalı olarak yüzme öğretilmiştir. Yüzme dersinin yanı sıra 1863'te ders programlarına jimnastik dersinin de konulduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Jimnastik aletlerinin temin edilmesiyle dersler başlamış ve okul idaresi dersin amacına uygun olarak verilebilmesi için Miralay Mustafa Hami Bey'e Fransızcadan "Jimnastik Talimnamesi" adı verilen bir kitap tercüme ettirmiştir¹⁸. Tanzimat döneminde Batılılaşma çalışmaları bağlamında öncelikli olarak Fransız ekolü tercih edilmiş ve bu ekole uygun olarak açılan Galatasaray Lisesi ise kültür ve beden terbiyesi alanında öncülük yapmıştır. Galatasaray Lisesi, Padişah Abdülaziz'in de teşrif ettiği bir törenle 1 Eylül 1868'de *Mekteb-i Sultani* adı ile açılmıştır. Bu öğretim kurumu, Fransa'daki lise eğitimine denk ve aynı kalitede öğrenci yetiştirmek amacıyla dönemin Paris Büyükelçisi Mehmet Cemil Paşa ile Hariciye Nazırı Fuat Paşa'nın çabalarıyla kurulmuştur¹⁹.

1869'da yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile jimnastik dersleri, "Riyazat-ı bedeniye" adı altında bütün ortaokul ve lise ders müfredatına yerleştirilmiştir. Askeri okulların Fransız sistemine göre hazırlanan müfredat programları 1878 yılından itibaren Alman modeline uygun olarak değiştirilmeye başlanmıştır²⁰. Bu değişim ağırlıklı olarak spor dallarında özellikle barfiks, paralel, halka ve trapez gibi aletlerin kullanıldığı jimnastik eğitiminde, II. Meşrutiyet dönemine kadar etkisini sürdürmüştür.

Jimnastik ile birlikte modern anlamda ilk spor aktiviteleri, Osmanlı Devleti'nde seçkin sınıfların öncülüğünde ve Gayrimüslim nüfusun etkisiyle yapılmıştır. Özellikle ticaret amacıyla İstanbul ve İzmir gibi sahil kentlerine yerleşen yabancı aileler, modern sporların tanıtılıp yayılmasında öncü

18 Mustafa Hami, *Jimnastik Talimnamesi*, Mekteb-i Fünun Harbiye-i Cenâb-ı Malukâne Matbaası, İstanbul 1283, s. 10-15.

19 Sabri Özçakır, "100 Yıl Öncesinde Türkiye'de Beden Eğitimi Öğretimi ve Günümüzdeki Yansımaları", *Spor Bilimleri Dergisi*, C 26/S. 1, Mart 2015, s. 19-20; Nejla Günay, "Atatürk Döneminde Türkiye'de Beden Eğitiminin Gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 29/S. 85, Mart 2013, s. 77.

20 Mustafa Mutlu, *İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Spor ve Eğitimde Öncü Bir İsim: Selim Sırrı Tarcan*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019, s. 96-98.

rolü üstlenmişlerdir. Büyük şehirlerde futbol başta olmak üzere tenis, kürek ve yelken yarışlarını başlatan bu aileler, bu etkinliklerine bölgede yaşayan azınlıkları da ortak yapmışlardır. Ancak II. Abdülhamit döneminde sporda yaşanan bu modernleşme süreci baskı altında tutulmaya çalışılmıştır. İstibdat döneminde uygulanan yasaklar, Türk gençlerinin bu sportif etkinliklere katılımını uzun yıllar engellemiştir. Her türlü zorluğa rağmen Kadıköy'de bazı Müslüman gençler, "Black Stocking Football Clup" isimli bir futbol kulübü kurmayı başarmış ama kulüp ilk müsabakasında hafiyelerin baskınına uğrayarak lağvedilmiştir²¹. Avrupa menşeli sporlara karşı baskının başkent İstanbul'da daha fazla kendini hissettirmesi, modern sporlarının İzmir'de yapılmasına yol açmıştır. Nitekim 1895'de yapılan ilk atletizm ve bisiklet yarışları bu tezi doğrular mahiyettedir.

20. yüzyılın başlarında Türk spor hayatını şekillendiren unsurlar arasında Gayrimüslim vatandaşlar ve ülkede bulunan Levanten aileleri gelmektedir. Bu aileler, spor hayatına olan ilgiyi arttırmış ve kısa bir süre sonra spor kulüplerinin kuruluşuna zemin hazırlamışlardır. 1903 yılında Saray Nazırı Osman Paşa'nın çocukları ve bazı gençler gizli olarak "Beşiktaş Basiret Osmanlı Jimnastik Kulübü"nü kurmuş²² ancak kulüp kısa süre içerisinde hafiyeler tarafından deşifre edilmiştir. Padişah Seryaveri Mehmet Paşa'nın araya girmesi ve Padişah II. Abdülhamit'i ikna etmesiyle Kulüp çıkarılan fermanla bir yasal statüye kavuşmuştur²³. Beşiktaş Kulübü'ne gösterilen bu hoşgörü, İstanbul Mekteb-i Sultani öğrencilerine de yeni bir kulüp kurma cesareti vermiştir. 1905'te Galatasaray'ın ve 1907'de ise Fenerbahçe'nin kuruluşu bu şekilde gerçekleşmiştir²⁴.

II. Meşrutiyetin ilanı ve 1909'da çıkarılan Cemiyetler Kanunu, Türk Kulüplerinin tanınmasını sağlayarak Türk gençlerinin rahatça spor yapabilmelerinin önünü açmıştır. Kulüp sayısında büyük artışlar yaşanmış ve basına uygulanan sansürün ortadan kalkmasıyla birçok spor gazete ve

21 Cem Atabeyoğlu, "Spor-Jimnastik", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C 6, İstanbul 1985, s. 1476-1477.

22 Mert Kerem Zelyurt, Türk Modernleşmesinde Spor: Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet'e, *Turkish Studies- International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C 8/S. 2, Sonbahar 2013, s. 1461-1478.

23 Vala Somali, *Beşiktaş Spor Tarihi, Türk Sporunda 75. Yıl (1903-1978)*, Be-ka Basımevi, İstanbul 1978, s. 7-9.

24 Nihat Özen, *Türk Kültür Tarihinde Spor ve Türklerin Spora Katkıları*, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman 2012, s. 20-30.

dergisi yayım hayatına başlamıştır. Böyle bir ortamda Osmanlı Donanma Cemiyeti tarafından kurulan kulüplerden birisi de “*Osmanlı Denizcilik Yurdu*” dur. Bu kulüp, deniz sporlarını yurt çapında tanıtmak, yüzme sporu başta olmak üzere kürek ve yelken dallarında sporcular yetiştirmek ve Donanma Cemiyetine gelir sağlamak amacıyla Emekli Bahriye Binbaşı Nuri Bey'in başkanlığında kurulmuştur²⁵. Bahriye Nazırlığı ve hükümet tarafından da desteklenen kulüp, kuruluşunu müteakip 49 maddeden oluşan nizamnamesini hazırlayarak faaliyetlerine başlamıştır.

Osmanlı Denizcilik Yurdu Kulübü, ilk kapsamlı faaliyetini deniz yarışları olarak 7 Eylül 1913'te Moda Koyu'nda gerçekleştirmiştir. 23 dalda ve Padişah V. Mehmet Reşat'ın himayelerinde yapılan bu yarışlara yabancı devletlere ait olan kruvazör filikaları ve lise öğrencileri katılmıştır. Halkın yoğun ilgi gösterdiği bu yarışmalar sonucunda kulübün önemli miktarda gelir elde ettiği ve üye sayısında artışların yaşandığı belgelerde görülmektedir. Kulüp, ikinci büyük deniz şenliğini 24 Ağustos 1917'de Heybeliada'da yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın olanca hızıyla devam ettiği o kasvetli günlerde İstanbul'da yapılan bu yarışlara da halkın ilgisi büyük olmuştur. Osmanlı Donanma Cemiyeti'ne yardım amacıyla düzenlenen bu etkinlikten elde edilen gelirin bir bölümü, deniz sporlarının gelişimine katkıda bulunan spor kulüplerine tahsis edilmiştir. Türk sporunu her dalda destekleyen Cemiyet, yüzme sporlarının yanı sıra güreş, atletizm, okçuluk ve jimnastik gibi alanlarda pek çok yarışma düzenlemiştir. Bu yarışmalardan elde ettiği gelirlerin bir bölümünü, yeni kurulan Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray gibi spor kulüplerine aktarmıştır. Fenerbahçe Spor Kulübü, Donanma Cemiyeti'ne yaptığı tahsisattan dolayı teşekkür etmiş ve kendisine yapılan tahsisatın devamı istemiştir²⁶. Bu kulüplerin yanı sıra Anadolu spor kulüplerine de nakdi yardımlar yapmış ve yeni spor kulüplerinin açılışına öncülük etmiştir²⁷.

25 TİTE Arşivi, K. 223, G. 15, B. 15; Necdet Aysal, “Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin Sosyal ve Kültürel Çalışmalarına Bir Örnek: Osmanlı Denizcilik Yurdu”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 67, Aralık 2020, s. 51-53.

26 TİTE Arşivi, K. 225, G. 11, B. 11 (17/07/1329).

27 TİTE Arşivi, K. 255, G. 47, B. 47, 47-1.

Sonuç

Modern Türkiye'nin örgütlenme faaliyetlerine tarihsellik bağlamında önemli tecrübe ve katkılar sağlayan dernek ve cemiyetler, Avrupa'da olduğu gibi sanayileşme, şehirleşme ve ekonomik gelişmelerin bir sonucu olarak değil, hürriyet ortamının bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. 1908'de Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte cemiyet kurma hak ve özgürlüğü tanınırken derneklerin yanı sıra spor kulüplerinin sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Hürriyetin ilanı sonrası kurulan ilk spor kulüpleri arasında Vefa, Beykoz ve Anadolu Spor Kulüpleri yer almaktadır. Böyle bir ortamda kurulan cemiyetlerden birisi de Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti'dir.

İstanbul'da gönüllü vatandaşların bir araya gelmesiyle kurulan cemiyet, yapmış olduğu faaliyetlerle büyük miktarlarda ayni ve nakdi yardım toplamayı başarmıştır. Kısa süre içerisinde önemli bir bütçeye sahip olan Cemiyet, ülke çapında ve yurt dışında teşkilatını genişletmiş,²⁸ yapmış olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerle pek çok savaş gemisinin satın alınmasında etkin rol oynamıştır. Spor faaliyetlerine de duyarsız kalmayan cemiyet, bünyesi içinde kurduğu Osmanlı Denizcilik Yurdu Kulübüyle birçok spor aktivitesi ve yarışmalar düzenlemiştir. Bu yarışlardan elde ettiği gelirin bir kısmını yeni kurulan ve maddi sıkıntı içerisinde bulunan kulüplere aktarmış ve Türkiye'de sporun gelişimine büyük destek olmuştur.

28 Tarık Zafer Tunaya, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1969, s. 449.

KAYNAKLAR

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, K. 223 G.15, B.15.

TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21-001.

TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21-1001.

TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21-1a 001.

TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21-2001.

TİTE Arşivi, K. 225, G. 11, B. 11 (17/07/1329).

TİTE Arşivi, K. 231, G. 4, B. 4-001.

TİTE Arşivi, K. 231, G. 4, B. 4-1001.

TİTE Arşivi, K. 235, G. 16, B. 16-3001 (3/8/1331).

TİTE Arşivi, K. 235, G. 16, B. 16-4001 (12/9/1331).

TİTE Arşivi, K. 236, G. 18, B. 4 (19/11/1326).

TİTE Arşivi, K. 237, G. 29, B. 54 (24/12/1326).

TİTE Arşivi, K. 246, G.1, B. 1-13001 (6/5/1334).

TİTE Arşivi, K. 255, G. 47, B. 47, 47-1.

TİTE Arşivi, K. 270, G. 18, B. 6 (30/1/1328).

TİTE Arşivi, K. 282, G. 13, B. 3 (9/10/1325).

TİTE Arşivi, K. 283, G. 20, B. 4 (25/10/1325).

TİTE Arşivi, K. 292, G. 43, B. 43-1001.

Donanma Mecmuası, C 1/S. 1, Mart 1910, s. 4-13.

Donanma Mecmuası, C 1/S. 6, Ağustos 1910, s.492-493.

Atabeyoğlu, Cem, “Spor-Jimnastik”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C 6, İstanbul 1985, s. 1474-1479.

Aysal, Necdet, “Osmanlı ve Yunan Demiryollarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yıl 10, S. 20, Güz 2014, s. 327-352.

_____, “Osmanlı Donanma Cemiyeti’nin Sosyal ve Kültürel Çalışmalarına Bir Örnek: Osmanlı Denizcilik Yurdu”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 67, Aralık 2020, s.41-74.

Bulut, Sedef, “Donanma-yı Muavenet-i Milliye Cemiyeti: İzmit Müstakıl Livası Şubesinin Çalışmaları”, *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II, Kocaeli 3-5 Nisan 2015, Bildiriler*, ed. Haluk Selvi, Bilal Çelik, Ali Yeşildal, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2016, s. 959-968.

Diñçer, Hasan, “Kültürel Faaliyetleri Çerçevesinde Osmanlı Donanma Cemiyeti”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 65, Kasım 2019, s. 83-117.

Gök, Nurşen, *Donanma Cemiyeti’nin Anadolu’da Örgütlenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.

Günay, Nejla, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Beden Eğitiminin Gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 29/S. 85, Mart 2013, s.72-100.

Kayabaş, Ebru, *Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Döneminde Cemiyetler Hukukunun Gelişimi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.

Mustafa Hami, *Jimnastik Talimnamesi*, Mekteb-i Fünun Harbiye-i Cenâb-ı Malukâne Matbaası, İstanbul 1283.

Mutlu, Mustafa, *İkinci Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Spor ve Eğitimde Öncü Bir İsim: Selim Sırrı Tarcan*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019.

Moreau, Odile, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Askeri Misyonları”, *Osmanlı*, C 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

Osmanlı Askeri Tarihi, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918), Ed. Yıldız Gültekin, Timaş Yayınları, İstanbul 2013.

Özçakır, Sabri, “100 Yıl Öncesinde Türkiye’de Beden Eğitimi Öğretimi ve Günümüzdeki Yansımaları”, *Spor Bilimleri Dergisi*, C 26/S. 1, Mart 2015, s. 18-25.

Özçelik, Selahattin, *Donanma Cemiyeti*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1987.

Özen, Nihat, *Türk Kültür Tarihinde Spor ve Türklerin Spora Katkıları*, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman 2012.

Somalı, Vala, *Beşiktaş Spor Tarihi, Türk Sporunda 75. Yıl (1903-1978)*, Be-ka Basımevi, İstanbul 1978.

Tanin, 18 Teşrin-i Sani (Kasım) 1909.

Tanin, 20 Temmuz 1909.

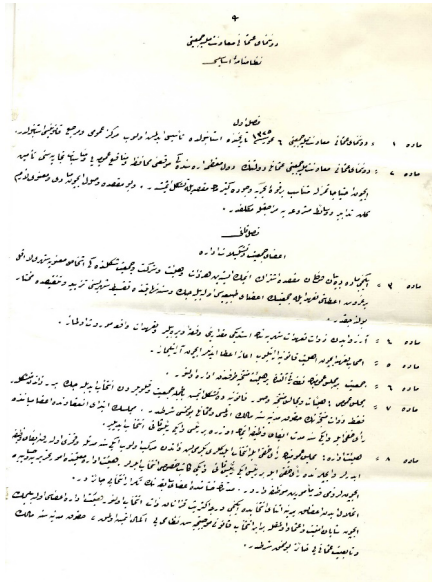
Toprak, Zafer, “1909 Cemiyetler Kanunu”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C 1, İstanbul 1985, s. 205-208.

Tunaya, Tarık Zafer, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1969.

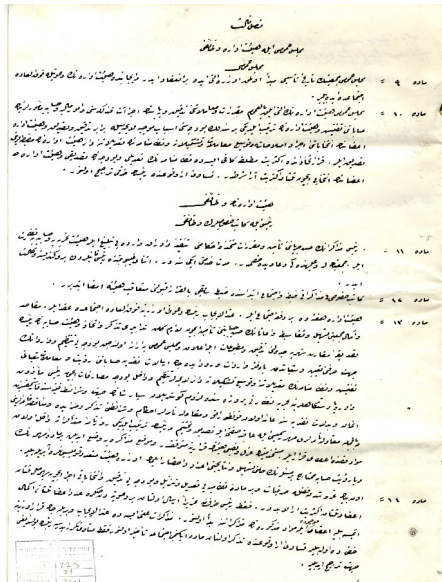
Zelyurt, Mert Kerem, Türk Modernleşmesinde Spor: Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet'e, *Turkish Studies- International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C 8/S. 2, Sonbahar 2013, s. 1461-1478.

EKLER:

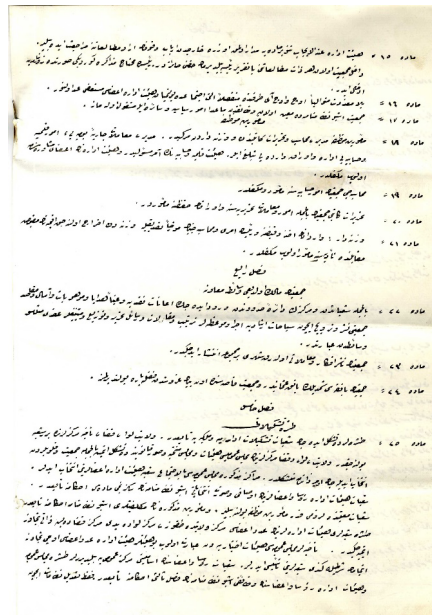
Ek 1

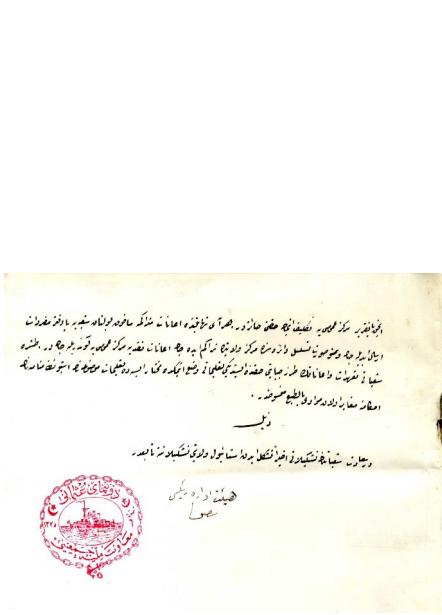
TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21001

TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21-1001

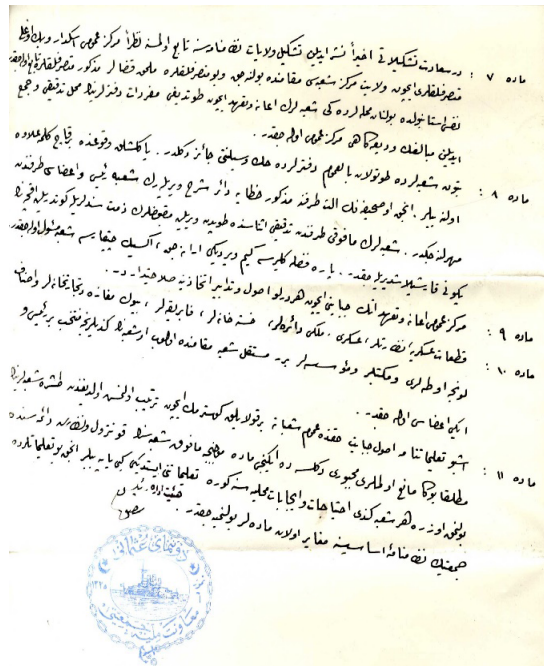
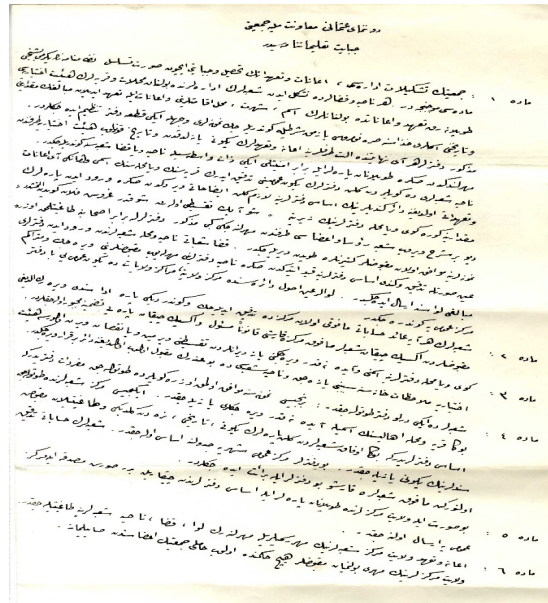

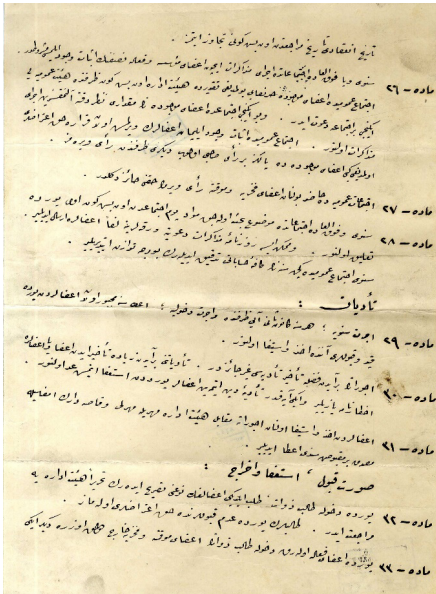
TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21-1a001

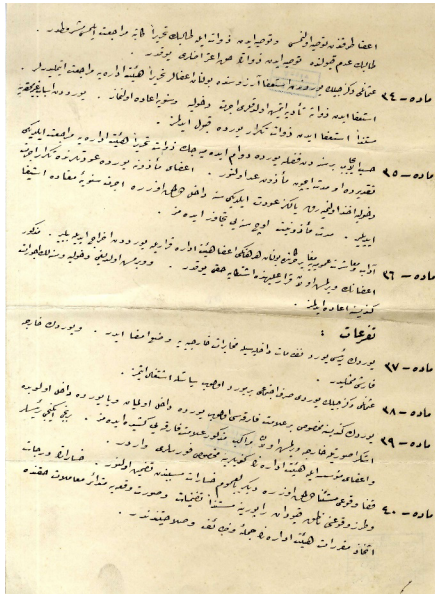
TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21-1001

Ek 2: Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Cibâyet Talimatnamesi

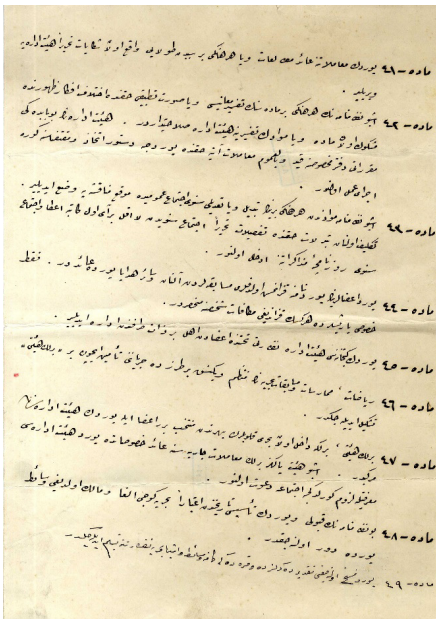

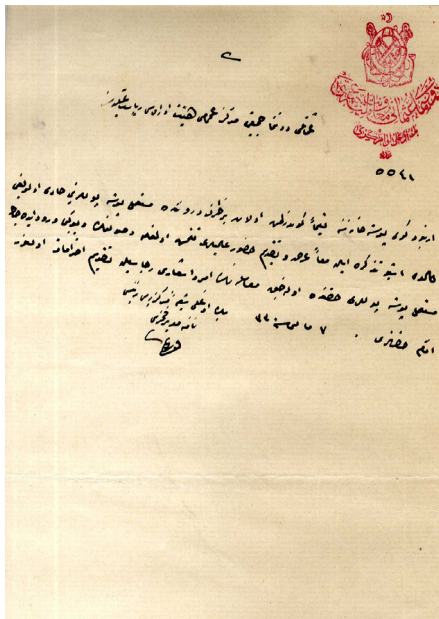
TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21001

TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B.21-1001

TİTE Arşivi, K. 223, G. 21.B. 21-1a001

TİTE Arşivi, K. 223, G. 21, B. 21-2001

